

Onderwerp Financiële afronding Fris & Duurzaam
R.G. Oorhuizen
Steller

De leden van de raad van de gemeente Groningen
te
GRONINGEN

Telefoon (050) 367 60 27 Bijlage(n) 2

Ons kenmerk 6280177

Datum 12-04-2017 Uw brief van

Uw kenmerk

Geachte heer, mevrouw,

Rond 2010 werd uit onderzoek bekend, dat het binnenklimaat in schoolgebouwen verre van optimaal was (hoge CO₂- waarden) en dat dit invloed had op de schoolprestaties van kinderen. In het 'Integraal Huisvestingsplan 2012 – 2015' heeft u daarom aangegeven te willen komen tot verbetering van het binnenklimaat van schoolgebouwen in het primair en primair speciaal onderwijs en tegelijkertijd de energiehuishouding van deze gebouwen te verbeteren. Voor het Voortgezet Onderwijs draagt de gemeente geen financiële verantwoordelijkheid op dit thema. In 2012 is dit meerjarige Groninger project onder de naam 'Fris en Duurzaam' gestart.

Vanaf 2015 is het binnenklimaat van de gebouwen voor het primair (speciaal) onderwijs als gevolg van de decentralisatie de verantwoordelijkheid geworden van de schoolbesturen. Wij hebben in goed overleg met de schoolbesturen besloten het project toch volledig af te ronden. Tot en met 2016 hebben wij dan ook in het kader van het jaarlijkse onderwijshuisvestingsprogramma middelen beschikbaar gesteld. Daardoor konden in een paar jaar in totaal zo'n 40 schoolgebouwen met van de diverse schoolbesturen worden aangepakt. De laatste deelprojecten in 2017 meegerekend zullen in totaal in een kleine 500 leslokalen het binnenklimaat op aanzienlijk hoger peil zijn gebracht. Het betekent ook dat alle klaslokalen voor het basisonderwijs (speciaal en gewoon) in de stad Groningen minimaal voldoen aan de norm voor de maximale CO₂-concentratie uit het Bouwbesluit van 2003.

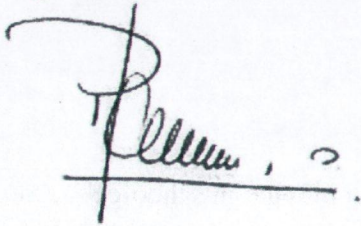
De door ons in goed overleg met de schoolbesturen gekozen aanpak mag zeer geslaagd genoemd worden. Wij hebben als gemeente vooral een financieel faciliterende rol gekozen, waarbij de verantwoordelijkheid voor de keuzes binnen het gegeven kader (realisering van een genormeerd binnenklimaat) en de uitvoering daarvan bij de schoolbesturen ligt. Het gevolg van deze aanpak is dat de bijkomende projectkosten voor begeleiding, controle e.d. zeer beperkt zijn gebleven en de middelen dus maximaal aan feitelijke maatregelen zijn besteed.

Uit een korte evaluatie onder de schoolbesturen mogen we concluderen dat de besturen het een uitstekend project hebben gevonden en veel waardering hebben voor rol die de gemeente gepakt heeft. In bijlage 1 is een korte weergave te vinden van deze enquête.

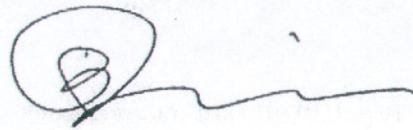
Aangezien het een subsidievertrekking is aan schoolbesturen, waarbij de middelen beschikbaar komen via de vaststelling van het onderwijshuisvestingsprogramma elk jaar, hoeft er geen verdere verantwoording aan uw raad te worden afgelegd. Gelet op de omvang en het belang van dit project achten wij het gewenst u te informeren over de afronding van het project en daarover ook in financiële zin een verantwoording over af te leggen. In bijlage 2 treft u dan ook een financiële rapportage aan waarbij zo veel mogelijk het stramien van een nacalculatie is gevolgd.

Wij vertrouwen er op u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders van Groningen,

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Peter den Oudsten', written over a horizontal line.

de burgemeester,
Peter den Oudsten

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Peter Teesink', written over a horizontal line.

de secretaris,
Peter Teesink

INHOUDELIJKE EVALUATIE PROJECT FRIS & DUURZAAM

Aan alle betrokken schoolbesturen is een kleine enquête gestuurd om een beeld te krijgen hoe zij het project, de opzet en de organisatie daarvan hebben beoordeeld. In onderstaand overzicht zijn de scores weergegeven op de gestelde vragen.

SCHOOLBESTUUR	VRAGEN					
	Hoe heeft u de samenwerking met de gemeente in dit programma ervaren?	Bent u voldoende betrokken bij de ontwikkeling van het programma?	Is de taakverdeling tussen de schoolbesturen en de gemeente voldoende duidelijk?	Zijn de procedures voor de ontwikkeling van de plannen voldoende duidelijk?	Zijn de doelstellingen van het programma Fris en Duurzaam voldoende helder?	Zijn de doelstellingen naar uw mening bereikt?
Athena (Vrije school Widar)	4	4	4	4	4	3
Noorder-basis	5	4	5	4	4	4
GSV	5	4	4	4	3	4
VCOG	5	4	5	5	5	3
O2G2	4	3	4	4	4	3
KOC	5	5	4	4	4	4
Gomarus	5	4	4	4	4	4
RENN 4	4	4	4	4	4	3,5
TOTAAL GEMIDDELD	4,6	4,0	4,3	4,1	4,0	3,6
Scores: 1 = onvoldoende 2 = matig, 3 = voldoende, 4 = goed, 5 = zeer goed						

Geconstateerd kan worden dat het project vanuit het perspectief van de schoolbesturen als zeer geslaagd betiteld mag worden. Dat wil natuurlijk niet zeggen dat er verder geen bemerkingen zijn geweest. Zo zijn er enkele opmerkingen gemaakt over de werking van de systemen. Het kost enige tijd en inspanning voordat de werking van de systemen in de dagelijkse praktijk goed worden gehanteerd. Daarnaast is het niet overal mogelijk gebleken met energiebesparende maatregelen de hogere energielasten van de extra ventilatie en onderhoudskosten volledig te compenseren. Tot slot hebben de bestaande gebouwen uiteraard her en der wat hoofdbrekers gekost in letterlijke zin (lage plafonds) en in figuurlijke zin (extra kosten).

Over de hele linie spreken de schoolbesturen over een uitstekend project met waardering voor de gemeente.

**FINANCIËLE
VERANTWOORDING
PROJECT
FRIS & DUURZAAM**

INHOUDSOPGAVE

Vooraf	1
1. Projectbeschrijving	1
2. Budgetbesluiten	2
3. Tijdsplanning.	3
4. Aanbestedingsprocedure.	3
5. Moment van gereedkoming, ingebruikneming	4
6. Totale definitieve kosten	4
7. Verschillenanalyse	4
8. Afwikkeling meer-/minderwerk e.d.	4
9. Handelwijze t.a.v. onder-/overschrijdingen, e.d.	5
10. Fiscale aspecten	5

Bijlage 1: Overzicht per jaar per schoolgebouw

februari 2017
ir. L. Looijen / BenR adviseurs
drs. R. Oorthuizen / VGB Groningen

Vooraf

Het project Fris en Duurzaam is opgestart naar aanleiding van de aandacht die er vanuit de landelijke GGD werd gevraagd voor de slechte kwaliteit van het binnenmilieu in scholen. In 2008 is dit door de landelijke pers opgepikt en naar aanleiding daarvan is door Agentschap NL (tegenwoordig RVO) het programma van eisen Frisse Scholen ontwikkeld. In dit programma zijn kwaliteitseisen vastgelegd voor het binnenklimaat in scholen, onderverdeeld in 3 klassen, C (acceptabel), B (goed) en A (uitstekend).

Op basis van dit programma is er een landelijke regeling in het leven geroepen, de CFI regeling, waarbij door de Rijksoverheid subsidie werd verleend voor het uitvoeren van een Energie- en Binnenmilieu Advies, afgekort als EBA.

1. Projectbeschrijving

1.1 Inleiding

In Groningen is in 2009 van deze regeling gebruik gemaakt voor de scholen voor (speciaal) basisonderwijs. Voor alle schoolgebouwen is een EBA onderzoek gedaan en een aantal maatregelen zijn destijds al uitgevoerd. Met de beschikbare middelen bleek het echter niet mogelijk om in alle Groningse basisscholen een acceptabel binnenmilieu te realiseren. Met name de luchtkwaliteit bleek in de meeste schoolgebouwen nog niet op orde, hetgeen vooral veroorzaakt werd door onvoldoende ventilatievoorzieningen.

1.2 Platform Fris en Duurzaam

Om dit probleem op te lossen is in 2012 door de gemeente Groningen het Platform Fris en Duurzaam in het leven geroepen, waarin alle in Groningen actieve schoolbesturen plaats hebben genomen. Dit platform kwam periodiek bij elkaar met het doel het binnenmilieu in de schoolgebouwen te verbeteren.

1.3 Inhoudelijk programma

Vanuit dit platform is op basis van de EBA rapporten een programma van eisen ontwikkeld waarin een aantal zaken werd vastgelegd:

- De eisen waaraan het binnenmilieu in de schoolgebouwen moet voldoen. Indien daaraan niet wordt voldaan dienen er ingrepen plaats te vinden (het zogeheten ingreepniveau).
- De eisen waaraan het schoolgebouw moet voldoen na de ingrepen. Wanneer er toch een ingreep wordt gepleegd, is het streven om minimaal op het kwaliteitsniveau van Frisse Scholen klasse B uit te komen.

Het ingreepniveau voor de luchtkwaliteit is bijvoorbeeld 1.200 ppm als maximale CO₂ concentratie voor de binnenlucht, hetgeen overeenkomt met de eisen in het Bouwbesluit van 2003. Als hieraan niet wordt voldaan, dan worden de ventilatievoorzieningen aangepakt, zodanig dat de CO₂ concentratie lager wordt dan 1.000 ppm, klasse B volgens het programma van eisen van RVO versie 2012. De scholen die dus niet aan het programma zijn opgenomen voldeden reeds aan deze norm of stonden op de nominatie om binnen enkele jaren aan de onderwijsbestemming te worden onttrokken. Dit betekent dat met deze aanpak alle klasslokalen voor het basisonderwijs (speciaal en gewoon) in de stad Groningen minimaal gaan voldoen aan de norm voor de maximale CO₂-concentratie uit het Bouwbesluit van 2003.

Naast het verbeteren van de ventilatie zijn er energiebesparende maatregelen getroffen om ervoor te zorgen dat de energiekosten ten gevolge van de verbeterde ventilatie niet toenemen. Over de gehele scholenvoorraad wordt zelfs een energiebesparing van 5 á 10% op jaarbasis verwacht.

1.4 Organisatie

In het platform Fris en Duurzaam is op basis van de kwaliteit van het binnenmilieu een prioriteitenlijst gemaakt van schoolgebouwen die moeten worden aangepakt, waarbij de slechtste scholen het eerst aan de beurt zouden komen.

Per jaar werden er een gelimiteerd aantal scholen aangepakt, op basis van de door de gemeente beschikbaar gestelde middelen. Voor elke school werd op basis van de EBA rapportage een raming gemaakt waarmee de kosten zijn ingeschat. Elk jaar van 2012 t/m 2016 is er een groep scholen aangepakt die opgeteld qua geraamde kosten ongeveer overeenkomen met het voor dat jaar beschikbaar gestelde budget, de zogeheten tranches.

Door de gemeente werden de schoolbesturen gevraagd plannen te ontwikkelen binnen het geraamde bedrag. De schoolbesturen waren vervolgens zelf verantwoordelijk voor ontwerp, aanbesteding en realisatie. De gemeente trad t op als financier.

Om te waarborgen dat de middelen op juiste wijze werden besteed, werden de plannen vooraf besproken met de gemeente, inclusief de begroting. Op basis daarvan is door de gemeente steeds een beschikking afgegeven waarin de bijdrage in de kosten vanuit de gemeente is vastgesteld.

Na realisatie werd door de gemeente door middel van een projectbezoek gecontroleerd of de middelen daadwerkelijk zijn besteed aan de voorgestelde plannen.

De gemeente heeft dus niet vanuit een eigen projectorganisatie de aanpassingen aangestuurd maar heeft dit gedelegeerd aan de schoolbesturen. In veel gevallen hebben de schoolbesturen zich daarbij laten ondersteunen door adviseurs. De gemeente heeft wel steeds de ingediende plannen getoetst en besproken, waarbij is nagegaan of de in het programma van eisen vastgelegde doelstelling werden behaald. Ook is bij het projectbezoek nagegaan of de middelen aan de geplande ingrepen zijn besteed. De gemeente heeft NIET de kwaliteit van de uitvoering getoetst, de verantwoordelijk daarvoor ligt geheel bij de schoolbesturen.

Een aparte plaats wordt ingenomen door de zogeheten Vensterscholen. Het eigendom van het gebouw en de eigenaarsverantwoordelijkheid ligt niet bij de schoolbesturen, maar bij de gemeente. De reden daarvoor is dat naast de scholen ook andere partijen delen van die gebouwen in gebruik hebben. De aanpak Fris & Duurzaam is echter een specifieke aanpassing van de klaslokalen ten behoeve van een beter klimaat voor het geven van onderwijs en daarmee geen eigenaarsverantwoordelijkheid. Door de koppeling van de zogenaamde gebouw-gebonden installaties is goede afstemming met de eigenaarsrol uiteraard wel nodig.

2. Budgetbesluiten.

In totaal is voor een bedrag van 8,676 miljoen aan budgetten beschikbaar gesteld.

Het merendeel – voor een bedrag van 6,876 miljoen euro – is beschikbaar gekomen in het kader van de respectievelijke Programma's Onderwijshuisvesting 2012 t/m 2016 en de door de Raad beschikbaar gestelde totaalbudget voor het betreffende programma. Daarnaast is 1,8 miljoen euro beschikbaar gekomen bij de vaststelling van de begroting 2012 en 2013 als extra beleidsmiddelen om de doelstelling te realiseren. Tot slot is nog 0,34 miljoen euro beschikbaar gekomen als uitvloeisel van de in april 2012 door de raad vastgestelde nota 'Op naar scholen van de toekomst'.

In onderstaand totaaloverzicht zijn de betreffende raadsbesluiten benoemd.

Beschikbaar gestelde budgetten per datum en naar soort					
Datum	Nummer	Soort Krediet	Bedrag	bedrag per jaar beschikbaar	bedrag cumulatief beschikbaar
21-12-2011	8c	PR OHV 2012	1.400.000		
				1.400.000	1.400.000
28-11-2012	7i	PR OHV 2013	1.400.000		
14-11-2012	4	Begroting 2013	1.000.000		
25-04-2012	6f	Kadernota	340.000		
				2.740.000	4.140.000
27-11-2013	6f	PR OHV 2014	1.400.000		
13-11-2013	2a	Begroting 2014	800.000		
				2.200.000	6.340.000
26-11-2014	6f	PR OHV 2015	1.418.000		
				1.418.000	7.758.000
25-11-2015	7d	PR OHV 2016	918.000		
				918.000	8.676.000
					8.676.000
PR OHV =	Onderdeel van het Programma Onderwijs Huisvesting				
Begroting =	Extra beleidsmiddelen 2013 en 2014				
Kadernota =	Restant budget gerelateerd aan Kadernota 'Op naar schoolgebouwen v.d. toekomst'				

3. Tijdsplanning

Het project is opgedeeld in 5 tranches, waarbij elk jaar een groep schoolgebouwen is aangepakt die qua prioritering (de 'minst frisse' eerst) en de omvang van het op dat moment beschikbare budget het beste kon worden opgepakt. De keuzes voor welke schoolgebouwen wanneer zouden worden aangepakt, werden besproken en besloten in het Platform Fris & Duurzaam. De eerste tranche van 4 schoolgebouwen is aangepakt in 2012, vervolgens 12 in 2013, 7 in 2014, 8 in 2015 en 6 in 2016. In 2017 worden de laatste 3 gedaan. Dit betekent dat in totaal 37 deelprojecten volledig zijn afgerond en de laatste 3 in uitvoering zijn genomen.

4. Aanbestedingsprocedure

De aanbesteding van de werkzaamheden is door de schoolbesturen uitgevoerd. Per project (schoolgebouw) zijn de werkzaamheden aanbesteed. De omvang van de projecten is over het algemeen tussen € 50.000 en € 200.000,- inclusief alle bijkomende kosten.

De schoolbesturen hebben de werkzaamheden gezien deze omvang steeds meervoudig onderhands aanbesteed.

5. Moment van gereedkoming, ingebruikneming

Per jaar zijn de projecten vooral in de zomervakantie uitgevoerd. Op dit moment zijn dus vrijwel alle schoolgebouwen gereed, met uitzondering van de twee genoemde vensterscholen en de dependance van de Michaëlschool. Bij deze laatste worden gelet op het toegenomen aantal groepen nog 3 lokalen aangepakt.

6. Totaal definitieve kosten

In het onderstaande financiële overzicht is te zien dat de totale kosten ca. € 8.510.667,- bedragen, terwijl het totaal aan beschikbare middelen maximaal € 8.676.000,- bedraagt. In onderstaand overzicht is aangegeven hoe de besteding per jaar is verlopen.

Jaar	Bedrag					over en naar volgend jaar
	Beschikbaar gesteld	Restant vorig jaar	besteed in jaar			
			uitvoering	advies	totaal	
2012	1.400.000		1.100.488	-	1.100.488	299.512
2013	2.740.000	299.512	2.994.903	43.082	3.037.985	1.527
2014	2.200.000	1.527	1.551.719	32.830	1.584.549	616.978
2015	1.418.000	616.978	1.353.831	17.804	1.371.635	663.343
2016	918.000	663.343	738.569	17.046	755.615	825.728
Totaal	8.676.000					
Uitgevoerd in 2016, nog te betalen in 2017			84.965		84.965	
Gerealiseerd t/m 2016			7.824.475	110.762	7.935.237	
Budget voor nog uit te voeren in 2017						
Raming nog uit te voeren werkzaamheden			510.430	15.000	525.430	
Totaal werkzaamheden			8.334.905			
Totaal advieskosten				125.762		
Totale realisatiekosten					8.460.667	
Stelpost nazorg					50.000	
Totale kosten					8.510.667	

In de bijlage is een overzicht gegeven van de bedragen die als subsidie aan de verschillende scholen zijn toegekend op basis van de genomen maatregelen. Het niet benutte investeringsbedrag van ruim 165 duizend euro blijft in het totaalbudget van de onderwijshuisvesting beschikbaar voor de onderwijshuisvesting.

7. Verschillenanalyse

De totale kosten vallen iets lager uit dan de beschikbaar gestelde middelen maar iets hoger dan de som van alle ramingen op basis van de EBA rapporten – afgerond € 8.147.000,-. De beschikbare middelen zijn geïndexeerd met ca 5% gedurende de looptijd van het project. De uiteindelijk bestede kosten zijn iets lager uitgevallen omdat er in de jaren 2012 tot en met 2014 nauwelijks sprake is geweest van prijsstijgingen. Pas in 2015 en later is dit vanwege het herstel in de bouwsector wel het geval.

8. Afwikkeling meer- en minderwerk

De beschikkingen vanuit de gemeente zijn in een aantal gevallen hoger dan de raming op basis van de EBA rapportage. Dit is bijvoorbeeld het geval indien de informatie uit deze rapportage onjuist of onvolledig is. Ook kunnen er bijzondere omstandigheden zijn meegewogen, bijvoorbeeld het feit dat het schoolgebouw een monument is.

In andere gevallen zijn de kosten juist lager uitgevallen, bijvoorbeeld omdat bepaalde maatregelen na 2009 al waren uitgevoerd.

9. Handelwijze t.a.v. onder- en overschrijdingen

Indien de raming van de ingediende plannen afwijkt van de raming op basis van de EBA rapporten wordt dit met de schoolbesturen op locatie besproken. Er wordt waar nodig naar alternatieven gezocht en de plannen worden vervolgens daarop aangepast. De beschikking vanuit de gemeente wordt vastgesteld op basis van de aangepaste plannen.

10. Fiscale aspecten

Zowel de schoolbesturen als de gemeente kunnen geen BTW terugvorderen. Daarom is er steeds gewerkt met bedragen inclusief BTW, de hoogte van de beschikkingen is hierop gebaseerd.

Overzicht per jaar per schoolgebouw

jaar	nr.	School (huidige naam), straatnaam en aantal lokalen	Schoolbestuur	Bedrag	
2012	1.	Nassauschool, Nassaulaan	6	VCOG	109.319
	2.	Bladergroenschool, Donderslaan	19	Renn4	410.333
	3.	GSV, Sweelincklaan	21	GSV	280.836
	4.	Brederoschool, Ina Boudierplantsoen	19	O2G2	300.000
	Totaal 2012 lokalen en bedrag			65	
2013	1.	Sterrensteen(via De Hoeksteen), Siersteenlaan	11	O2G2	-
	2.	De Hoeksteen, Siersteenlaan	15	VCOG	388.816
	3.	De Heerdstee, Bentismaheerd	12	VCOG	179.185
	4.	De Tamarisk, Canadalaan	6	VCOG	106.320
	5.	Beijumkorf, Jaltadaheerd	20	O2G2	370.696
	6.	Swoaistee, Kiel	24	O2G2	426.707
	7.	Openbaar SBO, Travertijnstraat	7	O2G2	137.982
	8.	Nassauschool, Graaf Adolfstraat	16	VCOG	151.711
	9.	De Starter, Parkweg	11	O2G2	476.680
	10.	De Petteflat, J. van Ruysdaalstraat	16	O2G2	368.712
	11.	Sterrensteen, Radiumstraat	11	O2G2	202.094
	12.	Anne Frank School, Santstraat	12	VCOG	186.000
Totaal 2013 lokalen en bedrag			161		2.994.903
2014	1.	OBS Joseph Haydn, Haydnlaan	14	O2G2	257.207
	2.	Oosterhogebrugschool, Madeliefstraat	21	O2G2	387.327
	3.	Openbaar SBO, Wilgenlaan	8	O2G2	103.145
	4.	De Vuurtoren, Vaargeul	9	O2G2	191.469
	5.	Borgmanschool, Warmoesstraat	14	O2G2	291.975
	6.	Het Karrepad, Molukkenstraat	9	O2G2	209.940
	7.	De Kleine Wereld (dependance), Celebesstraat	8	VCOG	110.656
Totaal 2014 lokalen en bedrag			83		1.551.719
2015	1.	De Kleine Wereld, S.S. Rosensteinlaan	7	VCOG	134.537
	2.	't Kompas, Valreep	9	VCOG	250.000
	3.	De Zaaier, Dierenriemstraat	4	Reformatoisch	101.311
	4.	Sint Michaëlschool, Butjesstraat	11	KOC	84.965
	5.	Boerhaave, Veenweg	14	O2G2	165.165
	6.	De Vrije School, Merwedestraat	18	Vrije School	304.135
	7.	Johannes Calvijnschool, Froukemaheerd	11	Gereformeerd	182.443
	8.	Rehoboth, Prinses Margrietstraat	7	Gereformeerd	131.275
Totaal 2015 lokalen en bedrag			81		1.353.831
2016	1.	Beijumkorf (De Zwerm), Fultsemaheerd	14	O2G2	182.179
	2.	Triangel, Rode Kruislaan	6	Gereformeerd	139.962
	3.	Wegwijzer, Prunisstraat	15	VCOG	196.428
	4.	De Meerpaal, Koperstraat	5	Gereformeerd	135.000
	5.	Sint Michael, Star Numanstraat	3	KOC	45.000
	6.	Koeling Hoeksteen (uitbreiding), Siersteenlaan	4	VCOG	40.000
Totaal 2016 lokalen en bedrag			47		738.569
Totaal aantal aangepakte lokalen			437		
Totaal beschikkingen aan scholen 2012 t/m 2016 en uitbetaald				7.739.510	
Advies/begeleidingskosten 2012 t/m 2016				110.762	
Totale uitgaven t/m ultimo 2016				7.850.272	
Wel uitgevoerd uit te betalen in 2017 (2e termijn Michaëlschool)				84.965	
Totaal kosten gerealiseerde maatregelen				7.935.237	
Nog uit te geven in 2017 (*)				525.430	
Totale kosten project Fris & Duurzaam				8.460.667	
(*) Het betreft de schoolgebouwen:					
a. Pendinghe (onderdeel Vensterschool SPT), Eikenlaan		12	O2G2	197.865	
b. De Ploeg (onderdeel Vensterschool HK), Zuiderweg		18	O2G2	267.565	
c. Dependance Sint Michaëlschool (uitbreiding gebruik)		3		45.000	
Stelpost Advieskosten 2017				15.000	
Totaal nog te realiseren / uit te geven in 2017				525.430	